

Vážení čitatelia,

do ôsmej dekády svojej existencie vstupuje Slovenské divadlo s výtvarne osvieženým a užívateľsky atraktívnejším dizajnom, ktorý je dielom mladej slovenskej grafičky Zuzany Liptákovéj. Popri novom layoute a dynamickejšej titulnej stránke bola našou ambíciou aj vyššia ekologická udržateľnosť časopisu, preto vám ho počnúc týmto číslom prinášame na bezdrevnom nenatieranom papieri.

Udržateľnosť je nielen jednou z motivácií vynoveného vizuálu časopisu, ale aj jednotiacou témou prvého čísla 71. ročníka, v ktorom sme sa na dramatické umenia pozreli práve z hľadiska ich udržateľnosti – umeleckej, ekonomickej, aj environmentálnej.

Úvodná štúdia filmovej teoreticky Jany Dudkovej sa venuje voľnej filmovej trilógii slovenskej režisérky a scenáristky Viery Čákanyovej (1980), ktorú tvoria jej celovečerný profesionálny debut *FREM* (2019) a filmy *Biela na bielej* (2020) a *Poznámky z Eremocénu* (2022). Autorka príspevku neostala pri predstavení Čákanyovej tvorby, ale preveruje jazyk dokumentárneho filmu, redefinuje jeho hranice, a najmä, nastoľuje citlivé civilizačné témy, akými sú umelá inteligencia, klimatické zmeny, ohrozenie ľudskej skúsenosti či priam zánik ľudstva. V prepojení ľudského a technického, analógového a digitálneho, alebo dokonca umelou inteligenciou poháňaného, vníma Dudková jeden z odkazov analyzovanej trilógie, ktorú pracovne nazvala post-antropocentrickou. Konštatuje, že v nej vrcholila režisérkine snahy zotrieť cezúry medzi dokumentárnym, fiktívnym a animovaným, a aj týmto spôsobom prehodnotiť hranice medzi umelým, počítačovo generovaným a umeleckým, ľudsky kreatívnym.

Príspevok estetikov Michaely Hučko Paštekovéj a Petra Brežňana sa zameriava na dôležitý moment moderného divadla – na performatívny obrat prinášajúci koncept diela ako jedinečnej, pominuteľnej udalosti s procesuálnym charakterom, ktorý stojí v opozícii voči chápaniu diela ako hotového, fixovaného artefaktu určeného na estetickú kontempláciu. V prvej, teoretickej časti svojho príspevku upriamujú pozornosť na ťažiskové rozdiely medzi estetikou diela a estetikou performativity s ambíciou poukázať na to, že estetika performativity dovoľuje rozšíriť pole pôsobenia estetiky aj smerom ku každodennej sociálnej praxi. V druhej časti štúdie aplikujú svoje tvrdenia na konkrétnu performatívnu udalosť – tzv. sídliskovú performanciu umeleckého kolektívu GUIDES s názvom *Obyčajné divadlo pre Limbovú*, ktorá sa uskutočnila v Žiline v rámci festivalu Kiosk 2020. Ako konštatujú autori, diváci, ktorí dovtedy vzťahovali divadlo iba ku kamenným inštitúciám a vnímali ho primárne ako akt izolovaný od ich aktuálnej žitej skutočnosti, sa odrazu viac či menej vedome stávali jeho spolutvorcami, spoluposkytateľmi, vďaka čomu bola pre nich divadelná skúsenosť autentickjšia a uveriteľjšia.

Nasledujúca štúdia teatrologa Miloša Mistríka sa vracia do obdobia krátko pred novembrom 1989, keď v trnavskom Divadle pre deti a mládež vznikla jedna z najvýznamnejších inscenácií režiséra Blahoslava Uhlára a scénografa Miloša Karáska s názvom *Predposledná večera*, kde tvorcovia uplatnili ich poetiku dekompozície. Autor dôsledne a do podrobností analyzuje nielen poetiku divadelného

tvaru, ale plasticky číta aj jeho poslanstvo ako otvorenú kritiku upadajúceho totalitného režimu v komunistickom Československu, aj ľudí, ktorí sa na jeho existencii spolupodieľali, a to buď ako oportunisti, alebo ako reprezentanti moci. Mistríkova štúdia je autentickým dokladom o divadle aj dobe, v ktorom fungovalo. Ako konštatuje v závere štúdie, po revolučných udalostiach a následných spoločensko-politických zmenách z repertoárov automaticky vypadli inscenácie, ktoré už nemali čo divákovi povedať, *Predposledná večera* však naďalej žila svoj divadelný život.

V rubrike *Rozhľady* našli v tomto čísle svoje miesto dva texty zacielené na zahraničné divadlo. Autor prvej z nich, český ekonóm Jakub Grosman, predstavuje výsledky výskumu prvotného dopadu pandémie Covid-19 na divadlá v Českej republike, ktorého sa zúčastnilo 146 respondentov. Cieľom štúdie je porovnať mieru dopadu na jednotlivé formy divadelných organizácií a pomocou korelačnej analýzy skúmať vzťah ekonomických, ľudských a umeleckých indikátorov pred krízou a počas nej. Ojedinelosť tejto práce spočíva tak v jej kvantitatívnom, ako aj kvalitatívnom zábere: štúdia sa sústreďuje nielen na samotný dopad pandémie, ale zaoberá sa tiež faktormi, ktoré vo všeobecnosti ovplyvňujú odolnosť divadiel voči potenciálnym krízam, čím sa stáva prínosnou z akademického aj praktického hľadiska.

Príspevok Diany Laciakovej reflektuje 15. ročník Medzinárodného divadelného festivalu Boska Komedia v Krakove, ktorý je prehliadkou najprogresívnejších a najdiskutovanejších poľských inscenácií sezóny. Dramaturgia ostatného ročníka s podtitulom „Poľské tabu“ vrstvila tabuizované témy, pričom výber tematických okruhov odrážal problematiku spoločensko-politickú situáciu v Poľsku. Príspevok obsahuje reflexie vybraných inscenácií a zároveň sa koncentruje na politicko-kritický aspekt, ktorý je tomuto festivalu vlastný. No ako konštatuje autorka, divadlo tu nie je vnímané len ako médium, ktoré prináša spoločensko-politické témy, ale ostáva predovšetkým umením, ktoré na prvé miesto stavia estetické hodnoty. Aj ostatný ročník festivalu Boska Komedia podľa nej prezentoval hlboký a konštruktívny umelecký ponor do témy poľského tabu, potvrdzujúc známu tézu, že „ak chce človek spoznať Poľsko, musí začať tým, že pôjde do divadla“.

Prvé číslo tohto ročníka uzatvárajú reflexie dvoch nedávno vydaných teatrologických diel. Teatrologička Dagmar Podmaková v rozsiahlej kritike podrobne analyzuje dvojdielne *Dejiny slovenského divadla* – monumentálny opus z produkcie Divadelného ústavu, v ktorom sa takmer dve desiatky autorov pod editorským vedením divadelného historika Vladimíra Štefka pokúsili o syntetický obraz histórie slovenského divadla. Teoretik scénografie Jaroslav Daubrava zase približuje reprezentatívnu publikáciu venovanú práci jedného z najvýznamnejších slovenských scénografov uplynulých desaťročí, nedávno zosnulého Jána Zavorského.

Michaela Mojžišová